

A Putnoki dombság halfaunája

SZENTGYÖRGYI PÉTER

Abstract: (Fish fauna of the Putnoki-dombság) - 35 species of fish have been recorded so far. Roughly one half of the species assemblage are introduced to the area. The species most valuable from faunistical point of view are the species of streams, i.e. *Barbus meridionalis petényii*.

A Putnoki dombság az Északi-középhegység kistája. A terület patakjai nagyrészt a Sajó baloldali mellékvizei (Keleméri – Szörnyűvölgyi – Zsuponyo – Galgóczi – Szuha-patak) a Bódvába folyó patakoknak (Rét-, Telekes-, Szuhogyi-p.) csak kisebb szakasza található a dombság területén. A patakok közül legnagyobb a Szuha, amelynek mellékpatakjai közül jelentősebbek a Csörgős- az Imola-patakkal – az Ormos- és a Mák-patak. Állóvizekben szegény a terület, legjelentősebbek a külszíni bányatavak (a környéken az 1950-es évek végén és az 1960-as évek elején működtek külfejtéses szénbányák) így a Kurityán I. és II. és az Ormosbánya I. és II. külfejtési bányatavak, továbbá a rudabányai Paperdei-tó és a mesterséges – Pálma-forrás által táplált halastavak (Serényvalva határában). Az elmúlt években Endes M. Harka Á. és az ANP alapállapotának feltárása keretében Hoitsy Gy. a dombság területén, míg Keresztessy K. a kistáj közvetlen közelében (Szuhakálló, Szuha) végzett halfaunisztikai kutatásokat.

Köszönettel tartozom a publikált (Harka, 1992) és publikálatlan adatok eljuttatásáért dr. Endes Mihálynak, dr. Harka Ákosnak, Horváth Róbertnek, és Keresztessy Katalinnak, sokirányú segítségéért Fügedi Lászlónak, Kerepesi Istvánnak, Vizslán Tibornak, valamint a területen dolgozó halőröknek (különösen Szalóczi Jánosnak).

A határozáshoz Müller H. (1983) és Pintér K. (1989) munkáit használtam. A vizsgálati helyeket az 1.sz. ábrán tüntettem fel. A vizsgálati helyek jegyzékénél zárójelben megadtam az adott helyről adatokat szolgáltatók nevének kezdőbetűit, ugyanígy jártam el a faunasztikai résznel is.

Rövidítések:

EM = Endes Mihály (publikálatlan adatai)

HÁ = Harka Ákos (1992)

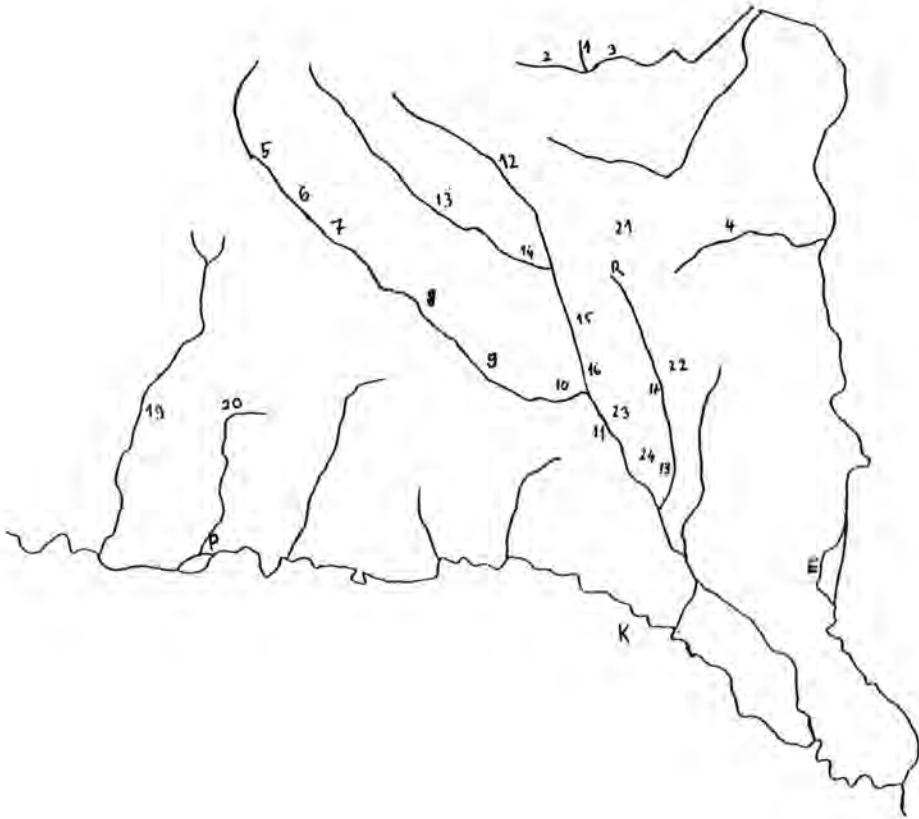
HGY = Hoitsy György (Az Aggteleki Nemzeti Park alapállapotának felmérése (1992))

VT-K = Vizslán Tibor és Kerepesi István (szóbeli közlés)

s = Saját megfigyeléseim, halászataim

SZJ = Szalóczi János (halőr adatai)

(Saját kutatásaim nem jártak eredménnyel, a Szörnyűvölgyi – Zsuponyó-és Galgóczi-patakok dombsági szakaszán, valamint a Mák-patakban.

I. ábra: vizsgálati helyek térképe. E = Edelény, K = Kazincbarcika, P = Putnok, R = Rudabánya

A vizsgálati helyek jegyzéke

1 = Teresztenye-patak (S)	14 = Csörgös, Zubogy (S)
2 = Rét-p., Égerszög (HÁ, S)	15 = Csörgös, Felsőkelecsény (EM, HÁ, VT-K, S)
3 = Rét-p., Szöllőssardó (HÁ, S)	16 = Csörgös, Felsőnyárad (S)
4 = Szuhogyi-p., Szuhogy (HGY, S)	17 = Ormos, Ormosbánya (S)
5 = Szuha, Szuhafő (HGY, S)	18 = Ormos, Izsófalva (S)
6 = Szuha, Zádorfalva (S)	19 = Keleméri-p., Serényfalva (EM, HÁ, S)
7 = Szuha, Alsószuha (S)	20 = Halastavak, Serényfalva (EM, S)
8 = Szuha, Dövény (S)	21 = Paperdei-tó, Rudabánya (S)
9 = Szuha, Jákfalva (S)	22 = Ormosbányai I-II külfejtés tavai, Ormosbánya (S)
10 = Szuha, Felsőnyárad (S)	23 = Kurityán I. külfejtés tava, Kurityán (S)
11 = Szuha, Kurityán (HGY, S)	24 = Kurityán II. külfejtés tavai, Kurityán-Izsófalva (S)
12 = Imola, Imola (S)	
13 = Csörgös, Ragály (EM, S)	

Faunisztikai adatok

- Oncorhynchus mykiss*: Nem találtam, de 23-ba 1978-ban telepítették innen a Szuhába is kiju-
tott (SzJ)
- Esox lucius*: A tavakban kis számban élő telepített faj, alkalmilag a Szuhában is előfordul.
Lelőhelyei: 11, 22, 23, 24.
- Rutilus rutilus*: A tavakban nem ritka, a Szuhában is előfordul. Lelőhelyei: 11 (HGY, S), 21,
22, 23, 24.
- Leuciscus leuciscus*: Ritka pataki hal, leelőhelyei: 10; 11; 15 (EM, HÁ, S).
- Leuciscus cephalus*: Gyakori, a legtöbb vízben előfordul: 3 (HÁ, S), 4 (HÁ), 5 (HGY, S); 6,
7, 8, 9, 10, 11 (HGY, S), 13, 14, 15 (EM, HÁ, S) 16, 18, 19, (EM, HÁ, S) 22, 23, 24.
- Phoxinus phoxinus*: Nem találtam, adata: 13 (EM). Védett.
- Scardinius erythrophthalmus*: Állóvizekben, sokszor a Rutilus-rutilus-szal együtt fordul elő, de
ritkább, leelőhelyei: 22, 23, 24.
- Ctenopharyngodon idella*: A bányatavakba telepített, nem túl gyakori faj. Lelőhelyei: 22, 23, 24.
- Aspius aspius*: A tavakban telepítve, nem túl gyakori. Lelőhelyei: 22, 23, 24.
- Leucaspilus delineatus*: Védett faj, ismert pataki leelőhelyei az utóbbi években nagyrészt kiszá-
radtak. Lelőhelyei: 10, 11, 18, 19 (EM, HÁ, S)
- Tinca tinca*: Az állóvizekre jellemzőbb. Lelőhelyei: 19 (EM, HÁ) 22, 23.
- Chondrostoma nasus*: Ritka, leelőhelyei: 11, 23, horgászok állítása szerint 15-nél is fogták.
- Gobio gobio*: A patakokban több felé előfordul, de nem túl magas számban. Lelőhelyei: 1, 3
(HÁ), 5(HGY, S), 6, 8, 9, 10, 11 (HGY, S), 13, 14, 15 (HÁ, S), 18, 19 (EM, HÁ, S).
- Barbus barbus*: Alkalmilag fordul elő, leelőhelyére (11), valószínűleg a Sajóból úszott fel.
- Barbus meridionalis petényii*: Védett, veszélyeztetett faj, amely alkalmas időben a Szuha teljes
hosszában és a kisebb patakokban is több felé előfordul. Lelőhelyei: 5(HGY, S), 6, 7, 8,
9, 10, 11 (HGY, S), 15 (EM, HÁ, S), 18, 19 (EM, HÁ)
- Alburnus alburnus*: Főleg állóvizekben gyakori. Lelőhelyei: 8, 11, 15, 20 (EM, S), 22, 23, 24.
- Alburnoides bipunctatus*: Nem találtam. Adata: 4(HÁ) Védett faj.
- Blicca bjoerkna*: Egyetlen leelőhelye 23, ide valószínűleg telepítéssel került.
- Abramis brama*: Telepített, nem túl gyakori faj. Lelőhelyei: 22, 23, 24.
- Rhodeus sericeus amarus*: Lelőhelyein gyakori, sőt tömeges lehet. Lelőhelyei: 8, 11 (HGY, S),
14, 15 (HÁ, S), 18, 19 (EM, S), 20 (EM, S), 21, 22, 23, 24.
- Carassius carassius*: Tavakban, ritka: 21, 22, 23, 24.
- Carassius auratus gibelio*: Szintén csak a tavakból került elő, de gyakoribb, leelőhelyei: 21, 22,
23, 24.
- Cyprinus carpio*: A bányatavakba telepített faj, alkalmilag a patakokba is bejut: 11, 15, 22, 23,
24.
- Hypophthalmichthys molitrix*: A bányatavakba telepítve: 22, 23, 24.
- Aristichthys nobilis*: Mint az előző faj, de ritkább: 22, 23, 24.
- Nemachilus barbatulus*: Védett, a patakokban többfelé előfordul, de általában kis számban a
vizsgált helyen kívül (Szuhakálló Szuha) gyakoribb. Lelőhelyei: 1, 4(HÁ) 5(HGY, S), 6,
7, 8, 10, 11 (HGY, S), 14, 15 (HÁ, S) 19 (EM, HÁ).
- Cobitis taenia*: Védett, a patakokban elég gyakori, Lelőhelyei: 2(HÁ, S), 3(HÁ), 8, 9, 10, 11
(HGY, S), 12, 15 (EM, HÁ, S), 17, 18, 19 (HÁ)
- Misgurnus fossilis*: Védett ritka faj, Lelőhelyei: 11, 15 (VT-KI), 18.
- Silurus glanis*: Ismert leelőhelyei, 22, 24. ezekbe valószínűleg "önkéntes" telepítők jóvoltából
került.
- Ictalurus nebulosus*: Nem túl gyakori, leelőhelyeire nagyrészt telepítés útján került. Előfordulási
helyei: 23, 24.

Lota lota: Nem találtam, az 1960-as években előfordult 11-nél (SZJ), a helyi horgászok szerint 1990 őszén a 24-ben is fogták egy példányát.

Lepomis gibbosus: A tavakban nem ritka, olykor a Szuhában is nagyobb számban fordul elő.
Lelőhelyei: 11, 22, 23, 24.

Stizostedion lucioperca: A bányatavakba telepítve fordul elő, alkalmmilag a Szuhába is bejut.
Lelőhelyei: 11, 22, 23, 24.

Perca fluviatilis: A tavakba és patakokba nem ritka.

Lelőhelyei: 11 (HGY, S), 16, 18, 19 (EM, HÁ), 22, 23, 24.

Gymnocephalus cernua: Nem túl gyakori, leelőhelye: 23.

A halfaunát veszélyeztető tényezők

A terület halfaunisztikai értékeit a patakokban élő védett halfajok jelentik. A bányatavakban nagyrészt telepített haszonhalak élnek. A Szuha, a Kurityán II. (nagy esőzések idején – pl. 1989 május első napjai – Kurityán I. külfejtés) tavával is összeköttetésben van, így a patak és a bányatavak halfaunája keveredhet. A halfaunára a legnagyobb veszélyt az utóbbi pár év száraz időjárása jelenti. 1993 nyár végére gyakorlatilag csak a Szuha – Feketevölgyi-patak (ez Kurityántól északra a kiszivattyúzott bányavíz vezet a Szuhába) alatti szakaszában volt víz, a többi patak és a Szuha felsőbb része kisebb pocsolyáktól eltekintve teljesen kiszáradt. 1994 nyár végére – a tavaszi esők ellenére – csaknem ez az állapot ismétlődött meg. A Szuha, Csörgös-patak Feketevölgyi-patak közötti szakaszából és a Csörgös legalsó néhány 100 méterből évek óta rövidebb-hosszabb időre "eltűnik" a víz (valószínűleg a bányaművelés hatására a föld alá áramlik). Ha a Feketevölgy-bánya megszünteti a termelést, majd a víztelenítést, nem fog víz – a Feketevölgyi-patakon keresztül – visszajutni a Szuhába, így az is halott patakká válhat. A szárazság mellett a vízszennyezés már több esetben okozott halpusztulást (a környék településeinek legtöbbszörénél nem megoldott a szennyvíz elvezetése).

Irodalom

ENDES, M. (1989): A hortobágyi hal-, kétéltű- és hullófauna ökológiai vizsgálata – Calandrella (2): 41 – 56.

HARKA, A. (1992): Adatok a Sajó és Hernád vízrendszerének halfaunájáról – Állattani Közlemények 78: 33 – 39.

KERESZTESSY, K. (1993): Halfaunisztikai kutatások az Északi Középhegységben – Kézirat.

MÜLLER, H. (1983): Fische Europas Neumann Verlag Leipzig, Radebeul pp 320

PINTÉR, K. (1989): Magyarország halai – Akadémiai Kiadó, Budapest pp 202.

SZENTGYÖRGYI Péter
H-3700 KAZINCBARCIKA
Patak u. 3. fsz. 3.